

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки педагогічних наук, доцентки **Смерчак Лесі Іванівни**

на дисертаційне дослідження **Потюк Софії Василівни**,

«Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець XX – початок XXI століття)»», представлене до захисту

на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні,

педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність обраної Потюк Софією Василівною теми дослідження не викликає сумнівів, оскільки українське суспільство досягло такого рівня соціального розвитку, коли не може собі дозволити втратити жодну підростаючу людину, а визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилює увагу батьків, держави і громадськості до їхніх проблем від народження до повноліття та відповідальності за розвиток, навчання і виховання. Безумовно, діти з особливими освітніми потребами не повинні залишатися без належної уваги. Адже історично так склалося, що вони були позбавлені можливостей отримувати освіту поруч зі своїми однолітками з типовим розвитком, їм відмовляли у доступі до загальноосвітньої навчальної програми і навчали у спеціальних закладах. Тому на сьогодні однією із найважливіших тенденцій у сучасній системі освіти є впровадження інклюзивного навчання.

До того ж актуальність теми підсилюється тим, що інклюзія справляє значний вплив на політику, науково-пошукову та практичну роботу і має багато значень, що охоплюють діапазон від простого зарахування учнів з особливими освітніми потребами в школу до трансформації філософії, цінностей і практичних підходів цілих освітніх систем. Інклюзія потрібна нашій державі як засіб досягнення соціальної справедливості в інтересах учнів з особливими освітніми потребами. Тому особливого значення набувають історико-педагогічні дослідження з даної проблеми, оскільки здобутки вітчизняної

педагогіки є цінним джерелом для пошуку нових підходів до підвищення якості освітнього процесу.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до загального напрямку науково-дослідницьких робіт кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (0117U005400).

Тема дисертації затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 31 жовтня 2019 року) й узгоджена у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології НАПН України (протокол № 5 від 30 листопада 2021 року).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Грунтовне вивчення джерельної бази (278 найменувань), здійснене здобувачкою, уможливили виокремлення суперечностей, на розв'язання яких було спрямовано це дослідження. Дисертанткою проаналізовано стан дослідженості проблеми на законодавчому рівні, сучасні теоретичні підходи та новітній педагогічний досвід щодо формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; уточнено понятійно-категоріальний апарат, зокрема такі ключові поняття: «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «молодший шкільний вік», «дитина з особливими освітніми потребами», «інноваційні технології»; проаналізовано і визначено вплив, структурні елементи, методологічні основи та шляхи реалізації засобів в інноваційних технологій у навчальній діяльності молодших школярів; визначено та обгрунтовано педагогічні умови функціонування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій; обгрунтовано значення і роль інноваційних технологій задля формування інклюзивного освітнього середовища в початковій школі.

Достовірність та обгрунтованість одержаних автором результатів забезпечуються використанням сучасних наукових методів дослідження: теоретичні (аналіз науково-методичної, соціальної, психолого-педагогічної,

філософської, медичної, вітчизняної та зарубіжної літератури з проблеми дослідження і узагальнення отриманої інформації; понятійно-категоріальний аналіз, систематизація теоретичного матеріалу, класифікація, порівняння, узагальнення, синтез, прогнозування, дедукція); пошуково-бібліографічні (вивчення бібліографічних фондів, періодичних видань, монографій, результатів наукових досліджень тощо); контент-аналіз (вивчення законодавчої бази, відповідно до якої розв'язується висвітлена проблема на державному рівні); проблемно-хронологічний (прослідковування розвитку інклюзивного навчання в Україні); прогностичні (виявлення умов ефективності використання інноваційних технологій для формування інклюзивного освітнього середовища у практику початкової школи); моделювання (моделі реалізації інклюзивного освітнього середовища за допомогою інноваційних технологій); емпіричні (спостереження за освітнім процесом закладу загальної середньої освіти, бесіда, рефлексія).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій *Потюк С.В.* є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів.

Не викликає заперечень обраний автором спосіб викладення матеріалу дисертації. Структура у повній мірі відповідає об'єкту, предмету, поставленій меті та завданням дослідження.

Новизна та вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами, здобутих дисертанткою на різних етапах дослідження, і загалом не викликають сумніву. Дисертаційне дослідження С.В. Потюк містить критичний аналіз здобутків науковців у галузі інклюзивної освіти, аналіз причин виникнення низки суперечностей, які перешкоджають успішному розв'язанню проблеми інклюзивного навчання. Це дало змогу авторці поставити та розв'язати завдання, безпосередньо пов'язані з поставленою метою.

Дисертанткою вперше науково обґрунтовано значення і роль засобів інноваційних технологій як засобу формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи в Україні з кінця XX – XXI століття, відповідно до реформ Міністерства освіти і науки; проаналізовано механізми, способи, засоби та різноманіття інноваційних технологій у процесі формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; досліджено суть, зміст та завдання інноваційних технологій; обґрунтовано специфіку засобу інноваційних технологій для реалізації завдань формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; з'ясовано особливості застосування засобів інноваційних технологій для формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи.

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, симпозіумах, читаннях різного рівня.

В цілому заслуговує на схвалення ціла низка результатів дослідження

Значення одержаних результатів для педагогічної науки визначається, передусім тим, що наукові здобутки *Потюк С.В.* можуть бути використані при організації навчально-пізнавальної та позашкільної діяльності вчителями початкових класів і керівниками закладів загальної середньої освіти, в педагогічній роботі вихователів закладів дошкільної освіти, в науковій роботі студентами, аспірантами.

Автором проведена належна робота з упровадження одержаних результатів у практику роботи Концівського ліцею Холмківської сільської ради Ужгородського району Закарпатської області (довідка № 01-24/24 від 14.02.2024), 33 Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (№488 від 04.04.2024) навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол №9 від 13.03.2024), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-08/191 від 04.04.2024).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 312 сторінок, з них 197 сторінок викладено основний зміст. Дисертація містить 22 таблиці та 7 рисунків.

Логіка та послідовність викладу тексту праці відповідає алгоритму розв'язання поставлених завдань дослідження.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 року за №155/30023).

У першому розділі дисертаційного дослідження **«Теоретичні основи формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій як науково-педагогічна проблема (кінець XX – початок XXI ст.)»** дисертантка ґрунтовно проаналізувала законодавче підґрунтя формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи та статистичні дані щодо функціонування інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти в Україні; висвітлила результати аналізу ступеня дослідженості проблеми вітчизняними та зарубіжними вченими; окреслила дефініції «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «молодший шкільний вік», «діти з особливими освітніми потребами», «інноваційні технології» та наукові підходи до їх розуміння.

Авторкою виокремлено основні напрями створення інклюзивного освітнього середовища в Україні (кінець XX – початок XXI століття) : обґрунтування нормативно-правової бази щодо впровадження інклюзивної освіти: розробка планування, концепцій, стратегій, шляхів реалізації, професійних аспектів; упровадження міжнародних та всеукраїнських проєктів; Обмін досвідом з країнами Західної Європи, зокрема Німеччиною, Францією, Угорщиною, Грецією; теоретико-методичні дослідження.

У другому розділі **«Практичні аспекти застосування інноваційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи»** висвітлено особливості та ретроспективу розвитку дитячої періодики; розкрито її змістовно-розвивальний потенціал упродовж хронологічних меж

дослідження; та запропоновано шляхи використання дитячої періодици у процесі розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Високо та позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Позитивно оцінюючі всі напрацювання авторки щодо особливостей організації інклюзивного освітнього середовища в початковій школі, вважаємо, що не варто переобтяжувати дисертацію медичною термінологією.
2. Одним із завдань дослідження є «проаналізувати і визначити вплив, структурні елементи, методологічні основи та шляхи реалізації засобів в інноваційних технологій у навчальній діяльності молодших школярів», однак у висновках дисертації не відображено шляхи реалізації інноваційних технологій.
3. У списку використаних джерел не варто подавати літературу, яка безпосередньо не стосується теми.
4. Дисертаційне дослідження значно б виграло, якби дисертанткою були розроблені методичні рекомендації для вчителів щодо використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з ООП.

Висвітлене вище дає змогу зробити висновок, що дисертаційна робота є завершеним, самостійним дослідженням та повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44, а її авторка, Потюк Софія Василівна,

заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

Леся СМЕРЕЧАК

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

